

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนา เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนาใน อำเภอสันกำแพง และเพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของกลุ่มเกษตรกรทำนาอำเภอสันกำแพง

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกร

1. แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร

เพทาย (2530) กล่าวว่า กลุ่มเกษตรกรเป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้มีฐานะนิติบุคคลตามกฎหมาย สามารถประกอบธุรกิจ และกิจการอื่น ๆ ได้โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการดังนี้คือ

- เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่เป็นสมาชิกด้วยกันในการประกอบอาชีพ เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในปัญหาที่ต้องร่วมมือกัน นอกจากนี้เป็นการส่งเสริมการทำงานร่วมกัน เป็นการส่งเสริมสามัคคีในระหว่างเกษตรกรและหมู่คณะ

- เพื่อประโยชน์ในแง่การซื้อและขาย เกษตรกรเป็นทั้งผู้ผลิต จำหน่าย และเป็นผู้ซื้อสินค้าต่าง ๆ มาขาย เกษตรกรนอกจากจะซื้อสินค้าที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ยังซื้อสินค้าที่นำมาใช้ประกอบอาชีพอีกด้วย เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ยาปราบศัตรูพืช เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรสินค้าเหล่านี้ถ้าเกษตรกรรวมกันซื้อเป็นจำนวนมาก หรือซื้อในราคาขายส่ง ราคาจะลดลงไป 20-30% เป็นการตัดพ่อค้าคนกลาง ในด้านการขาย เกษตรกรมีผลผลิตมากมายกว้างขวาง แต่มักจะเสียเปรียบพ่อค้าคนกลาง ถ้าไม่รวมกลุ่มต่างคนต่างขาย ทำให้พ่อค้าเลือกซื้อและกดราคา

ตามความชอบใจ การที่เกษตรกรรวมกันเป็นกลุ่ม ผลผลิตที่ได้มอบหมายให้กลุ่มเป็นผู้หาตลาด จัดจำหน่าย ทำให้ไม่มีการแย่งกันขายและตัดราคากัน จะเป็นการพุงราคาให้เกิดความยุติธรรม ทำให้ขายได้ในราคาดี เป็นการสร้างกำลังการต่อรองการขายให้สูงขึ้น

- เพื่อประโยชน์ในด้านการผลิต ความไม่แน่นอนของผลผลิตทางการเกษตร การผลิตน้อยหรือมาก การประมาณความต้องการของตลาด การรวมกลุ่มเพื่อช่วยกันคิด ช่วยกันหาตลาด การรวบรวมผลผลิตจะช่วยเกษตรกรรายย่อย ทำให้ประหยัดต้นทุน แรงงาน และค่าใช้จ่าย ทำให้การผลิตมีประสิทธิภาพ และมีกำไรมากขึ้น

- เป็นการส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะ เป็นการส่งเสริมการทำงานในระบอบประชาธิปไตยที่ทุกคนมีส่วนร่วม มีส่วนเป็นเจ้าของ มีการประชุม การฟังมติที่ประชุมคนส่วนใหญ่ ทำให้สมาชิกรู้หน้าที่ที่จะต้องช่วยกัน รู้จักฟังเหตุผลของผู้อื่น เป็นการยกระดับฐานะของเกษตรกร ให้มีการยุติกันดี มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพในระบอบประชาธิปไตย

Hick & Gullett อ้างโดย รัชนิกร (2528) กล่าวว่า บุคคลเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มและองค์กร เป็นเพราะบุคคลคาดว่าจะได้รับการตอบสนองทางด้านวัตถุประสงค์ส่วนตัว ทั้งนี้เพราะเขาเองเพียงลำพังมีอาจได้รับการตอบสนองได้ ตามหลักจิตวิทยาสังคมนั้น ย่อมต้องการตอบสนองความต้องการชั้นต่าง ๆ ซึ่ง Maslow (1943, 370-398) กล่าวไว้ว่า มีอยู่ 5 ชั้นตอนด้วยกันคือ

1. ความต้องการทางร่างกาย
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย
3. ความต้องการพวกพ้อง
4. ความต้องการเกียรติ
5. ความต้องการความสำเร็จัดด้วยตนเอง

เจิตหล้า (2521) ได้ศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยาสังคมนั้นที่เกี่ยวข้อกับการรวมกลุ่มโดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้ที่เป็สมาชิกกลุ่มสหกรณ์ชาวนา และกลุ่มเกษตรกร กับผู้ที่มิได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ที่ตำบลช่อแล อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าอายุเฉลี่ยของกลุ่มผู้เป็นสมาชิก คือ 45 ปี ส่วนอายุเฉลี่ยของกลุ่มผู้ไม่เป็นสมาชิกคือ 43 ปี ในด้านความรู้เกี่ยวกับกลุ่ม ๆ

พบว่า ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางเศรษฐกิจ มีความรู้เรื่องกลุ่มไม่แตกต่างไปจากผู้ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางเศรษฐกิจ ทางด้านทัศนคติต่อการรวมกลุ่มนั้น ผู้เป็นสมาชิกกลุ่ม^๓ มีทัศนคติต่อการรวมกลุ่มดีกว่าผู้ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม^๓ และพบว่าผู้เป็นสมาชิก มีความต้องการทางสังคมด้านความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการเกียรติยศ สูงกว่าผู้ไม่เป็นสมาชิก แต่ความต้องการพวกพ้องนั้น ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกมีความต้องการสูงกว่าผู้ที่เป็นสมาชิก และพนม (2529) พบว่า ความกระจ่างในจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่มีอิทธิพลต่อสมาชิกกลุ่มในการที่จะยอมรับจุดมุ่งหมายของกลุ่มหรือไม่ กลุ่มใดที่มีจุดมุ่งหมายชัดเจน และสมาชิกที่เข้ามาในกลุ่มทราบถึงจุดมุ่งหมายของกลุ่มได้อย่างกระจ่างแจ้ง จุดมุ่งหมายนั้นจะเป็นที่ยอมรับของสมาชิกมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

ฝ่ายพัฒนาไร่นาและสถาบันเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร (2523) ได้กล่าวถึงสาเหตุจูงใจให้เกิดการรวมกลุ่ม ดังนี้

1. เกิดความพอใจในกิจการกลุ่ม กิจกรรมหลายอย่างของกลุ่มเป็นประโยชน์แก่สมาชิก เช่น ได้รับความรู้ ได้ฝึกงาน ได้ทัศนศึกษาดูงาน และนัดหมายการ
2. เกิดความพอใจในวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของกลุ่ม เช่น กลุ่มตั้งเป้าหมายแน่นอนว่า จะแบ่งปันประโยชน์ให้สมาชิก ช่วยสมาชิกหรือกลุ่มเพื่อตัดพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อผลผลิต
3. เกิดความพึงพอใจที่ได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น ได้เผยแพร่ความคิดหรืออิทธิพลเหนือคนอื่น ๆ พบปะกับผู้ที่มีความคิดความสนใจคล้ายตนเอง อยากรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

รัชนิกร (2529) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลทำให้ชาวชนบท เข้ามาร่วมกลุ่มและองค์กร ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ติดต่อการเข้ากลุ่ม และความคาดหวังที่สมาชิกในกลุ่มมีอยู่ มักจะเป็นเรื่องของประโยชน์ที่พึงได้ 2 ประการ คือ

1. ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ เงินทุน ความรู้ในการประกอบอาชีพ รายได้ที่เพิ่มขึ้น และการช่วยเหลือด้านการตลาด
2. ประโยชน์ด้านสังคม ได้แก่ เกียรติยศ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนสมาชิกในกลุ่มด้วยกัน และความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกกลุ่มกับเจ้าหน้าที่

ม.ร.ว.อภิน (2524) กล่าวถึงเครื่องมือหรือทางออกในการพัฒนาชนบทว่า สำคัญอยู่ที่ การรวมกลุ่ม หรือจัดตั้งองค์กรของประชาชนที่แท้จริงขึ้นมา กลุ่มดังกล่าวมิใช่กลุ่มที่จัดตั้งแบบ ราชการหรือจากบนลงล่าง (top-down) มิใช่กลุ่มที่ลอกเลียนมาจากแบบของตะวันตก มิใช่ กลุ่มที่จัดตั้ง โดยใช้โครงสร้างแบบราชการ กลุ่มที่ควรจะเป็นและเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาชนบท ควรมีลักษณะ ดังนี้คือ

1. เป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็ก
2. เป็นกลุ่มธรรมชาติในหมู่บ้าน
3. สมาชิกกลุ่ม รวมทั้งกรรมการควรมีฐานะเท่าเทียมกัน
4. ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุด

2. การดำเนินการของกลุ่มเกษตรกร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2536) ได้กำหนดแนวคิดในการดำเนินงานกลุ่ม ไว้ดังนี้

1. สถานการณ์ การจัดตั้งกลุ่มของเกษตรกรในอดีต มักจะเกิดจากการชักนำของ เจ้าหน้าที่ มากกว่าเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร เจ้าหน้าที่ได้เข้าไป "จัดตั้งกลุ่ม" โดยระดมเกษตรกร ใช้เวลาไม่เกิน 1 สัปดาห์ ก็จัดทะเบียนกลุ่มเรียบร้อย ปัจจุบันการจัดตั้งกลุ่ม มีน้อยลง แต่ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการกลุ่มยังคงมีอยู่ ทั้ง โดยความไม่รู้ของเกษตรกรและ ของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง การจัดตั้งกลุ่มขึ้นใหม่ในพื้นที่ที่ยังไม่เคยมีกลุ่มมาก่อน หรือการจัดตั้งกลุ่ม ขึ้นใหม่ในพื้นที่เดิมที่มีกลุ่มดำเนินการล้มเหลว จะต้องพิจารณาถึงสภาพปัญหา ความต้องการและ ความพร้อม หรือความสมัครใจของเกษตรกรเป็นหลัก อันเป็นเรื่องที่ทุกฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่และ เกษตรกร ต้องทำความเข้าใจตามหลักการของกระบวนการกลุ่ม

2. กระบวนการกลุ่ม ให้พิจารณาจากโครงสร้างของกลุ่ม ทั้ง ในแง่ของปัจจัยที่มีผล กระทบต่อกลุ่ม ได้แก่ การประเมินคุณค่าและความสามารถระหว่างสมาชิกด้วยตนเอง ความเกี่ยว ข้องสัมพันธ์กับเป้าหมายและวิธีดำเนินงานกลุ่ม การสื่อความหมายหรือการติดต่อสื่อสารภายในกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของสมาชิกและผู้นำกลุ่ม อำนาจและอิทธิพลของสมาชิกที่มีต่อกันภายในกลุ่ม

3. ขั้นตอนการดำเนินงานกลุ่ม การดำเนินงานกลุ่มควรมีขั้นตอนและต่อเนื่อง โดยมี ขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ

3.1 ขั้นตอนการเตรียมกลุ่ม เป็นขั้นตอนที่จะทำให้เกษตรกรในพื้นที่ เกิดความพร้อมที่จะรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการ และแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพร่วมกัน เจ้าหน้าที่ต้องสร้างความคุ้นเคยกับเกษตรกรในพื้นที่ เพราะตนเอง เป็นบุคคลภายนอก นอกจากนี้ยังต้องปลูกจิตสำนึกให้เกษตรกรรู้ถึงความสำคัญและประโยชน์ของกลุ่ม นอกจากนี้ยังต้องจำแนกเกษตรกร โดยการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนในระดับหมู่บ้าน ดูจากการครอบครองทรัพย์สิน ทรัพยากรในการดำรงชีวิต สิ่งสำคัญจะต้องวิเคราะห์หาผู้นำในชุมชน เพราะผู้นำจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของการดำเนินงานกลุ่มมาก

3.2 ขั้นตอนการเรียนรู้ สามารถทำได้ 3 วิธีคือ

- ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ โดยการประชุมพบปะและอภิปรายปัญหา
- ให้มีการทัศนศึกษา เช่น ไปดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ แล้วนำกลับมาประเมินว่า ความรู้ที่ได้สามารถนำมาปรับใช้ได้หรือไม่
- ทาวิทยากรเฉพาะด้านมาให้ความรู้ โดยประสานงานทั้งภาครัฐและเอกชน

3.3 ขั้นตอนกิจกรรม จะสนับสนุนให้เกษตรกรในกลุ่ม สามารถจัดการด้านต่าง ๆ

ให้งานบรรลุเป้าหมาย โดยจะ

- กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มอย่างชัดเจน
- วางกฎระเบียบและข้อตกลง โดยความเห็นชอบจากสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ตั้งแต่บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบ
- วางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอนอย่างชัดเจน โดยวางตัวผู้ปฏิบัติและผู้นำกิจกรรมเฉพาะด้าน
- พัฒนาความเป็นผู้นำในกลุ่ม แต่ก็เน้นให้ทุกคนมีจิตสำนึกร่วมในการทำงาน โดยมีการกระจายประโยชน์ที่เป็นธรรม เพราะจะทำให้สมาชิกเห็นคุณค่าของการร่วมมือช่วยเหลือกันในรูปของกลุ่ม
- ประเมินผลความก้าวหน้าของแต่ละกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

3.4 ชั้นช่วยให้นักกลุ่มเข้มแข็ง สมาชิกจะต้อง

- เข้าร่วมประชุมกลุ่มทุกครั้ง
- แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย และด้วยบรรยากาศความเป็นมิตร
- ร่วมกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาของกลุ่ม
- เผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ
- ปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม
- แนะนำเกษตรกรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกให้เห็นความสำคัญของกลุ่ม
- ร่วมกับผู้นำและสมาชิกอื่นดำเนินงานกิจการของกลุ่ม และขยายกิจกรรมเมื่อมีโอกาสและความพร้อม
- ติดต่อเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อความรู้ ข่าวสารการตลาด บัญชีการผลิต สินเชื่อและอื่น ๆ

กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร (2524) กล่าวถึงผลงานของการอบรมทวิภาคีเพื่อการลงทุน ของกลุ่มเกษตรกรทำสวนบางคณที อำเภอบางคณที จังหวัดสมุทรสงคราม ว่า กลุ่มนี้รวมตัวกันตั้ง เป็นกลุ่มเกษตรกรตั้งแต่เดือนธันวาคม ปี 2518 โดยรวบรวมผลผลิตของสมาชิกออกจำหน่าย และซื้อข้าวสารมาขายให้สมาชิก รวมทั้งรวบรวมผลผลิตจากสวนของสมาชิกออกจำหน่ายแต่การค้าขายนั้นก็ต้องล้มเลิก เนื่องจากเงินทุนหมุนเวียนไม่มี ในวันที่ 10 กรกฎาคม 2522 คณะกรรมการกลุ่มจึงได้เรียกประชุมใหญ่สมาชิก เพื่อปรึกษาเรื่องขาดเงินทุนหมุนเวียน และได้ชวนสมาชิกสะสมทรัพย์วันละ 1 บาท ครบเดือนสมาชิกในขณะนั้นจำนวน 105 คน ก็จะมีเงินถึง 3,150.-บาท และจะนำเงินมาฝากกลุ่มเพื่อเวียนให้สมาชิกกู้ยืมไปใช้ สมาชิกเห็นชอบในหลักการ คณะกรรมการเสียสละเวลามาทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทนเดือนละ 1 วัน คือ ทุกวันที่ 10 ของเดือน ระยะเวลาเพียง 1 ปี จำนวนสมาชิกเพิ่มเป็น 432 คน มีเงินสะสมรายเดือน 12,500.-บาท และมีเงินให้กู้ไปถึง 531,600.-บาท เงินจำนวนนี้สามารถช่วยเหลือสมาชิกที่เดือดร้อนหรือมีความจำเป็นเร่งด่วนได้ทันที

พรรณนีย์ (2536) กล่าวถึง กลุ่มเกษตรกรทำไร่ ที่ได้รับพระราชทานรางวัลดีเด่น จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2534 ว่าเป็นความภูมิใจของชาวบ้าน ใหม่ชุมพร อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เพราะมีผลงานด้านการจัดการและธุรกิจ โดยจำหน่าย สินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน สำหรับสมาชิก 232 คน เช่น ยาสีฟัน ผงซักฟอก น้ำปลาน้ำมันพืช ยาสามัญประจำบ้าน และยังมีปัจจัยการผลิต คือ ปุ๋ย ยาเคมี มีรายได้เฉลี่ยวันละ 1,500-1,600.-บาท และผลงานล่าสุดคือ การสร้างโรงสีข้าว โดยครั้งแรกขอผ่านสภาตำบล แต่ไม่สำเร็จ จึงขอผ่านสำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธร โดยได้เงินมาสร้างเป็นเงินสมทบพัฒนา จังหวัดจำนวน 800,000.-บาท สร้างเสร็จเมื่อปลายปี 2535 ภารกิจที่ทำคือ แปรรูปข้าวเปลือก เป็นข้าวสาร และจำหน่ายให้สมาชิกและชาวบ้านทั่วไปในราคายุติธรรม ในขณะที่กลุ่มฯ มีเงินทุน 500,000.-บาท และมีทรัพย์สินที่รวมกันแล้วประมาณกว่าล้านบาท

ความศรัทธาของสมาชิกที่มีต่อผู้นำในกลุ่มนี้ ทำให้เกิดความไว้วางใจ เกิดความสามัคคี ทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ ลุล่วงไปด้วยดี แม้กลุ่มจะมีหนี้สินเกือบ 200,000.-บาท ซึ่งสมาชิกไม่ยอมชำระหนี้ เพราะไม่ไว้วางใจคณะกรรมการชุดเดิม ก็นำมาชำระให้กลุ่ม จึงทำให้กลุ่มไปรอด เพราะมีทุนดำเนินงานธุรกิจ

ประวิช (2532) กล่าวถึง ปัญหาการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ เกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกรไว้ดังนี้คือ

1. นโยบายเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร รัฐบาลแต่ละสมัยไม่มีความแน่นอนและไม่ต่อเนื่อง
2. เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบกลุ่มเกษตรกรระดับอำเภอ ขาดความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์งานด้านกลุ่มเกษตรกร
3. เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด ไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ในการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกร
4. เจ้าหน้าที่ธุรการ ขาดความรู้ความสามารถ ที่จะแนะนำในด้านการจัดทำบัญชีของกลุ่มเกษตรกร
5. เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานกลุ่มเกษตรกร และจำนวนกลุ่มเกษตรกร ไม่สมดุลย์กัน

6. เจ้าหน้าที่ระดับภาคและกรมส่งเสริมการเกษตร ขาดการนิเทศงานกลุ่มเกษตรกร
7. การสนับสนุนของรัฐบาลไม่จริงจัง
8. ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
9. กลุ่มเกษตรกรขาดความเชื่อถือเจ้าหน้าที่ และเจ้าหน้าที่ขาดการประสานงาน

กับกลุ่มเกษตรกร

สุนทรภรณ์ (2534) กล่าวถึงสภาพพลังสังคมไทยและทางออกในอนาคตว่า ระบบการศึกษาของชาติมุ่งผลิตกำลังคนสนองความต้องการทางเศรษฐกิจในทางแคบ เป็นผลให้คุณภาพชีวิตของผู้คน คือ "อิสรภาพ" และ "คุณภาพ" ของมนุษย์สูญเสียไปกับความสับสนทางค่านิยมทางออกเบื้องต้นอยู่ที่สถาบันศาสนา คือ สถาบันสงฆ์ จะต้องมีความเฉลียวฉลาด ทั้งทางธรรมและทางโลก สามารถเป็นผู้นำทางปัญญาและคุณธรรม โดยจะจ้อง เปลี่ยนจิตสำนึกของมนุษย์ให้มีความศรัทธา รัฐเองก็ต้องเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนา สร้างสถาบันที่เข้มแข็งทางจริยธรรม กระตือรือร้น มีความใฝ่รู้ รอบรู้ทั้งในเรื่องของตนเองและสังคม ไม่ตกเป็นเหยื่อของความฉ้อฉลและความสับสนทางสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้าง เนื่องจากศรัทธาและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อผู้รัฐและพระศาสนา ได้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของการเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างมีเอกภาพ

ม.ร.ว.อकिन (2526) กล่าวถึงปัญหาข้อจำกัดของกลุ่มเกษตรกร ว่าประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ คือ

1. กลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน มิได้จัดตั้งบนฐานของประโยชน์ร่วมกัน หรือผลประโยชน์ของส่วนรวม แต่เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนตัว ตั้งอยู่บนฐานระบบอุปถัมภ์

2. เกษตรกรจะติดต่อกับบุคคลที่ให้บริการได้ คนไทยจะไม่ยอมรับผู้นำหรือหัวหน้าที่อยู่ในระดับเดียวกัน ดังนั้นผู้นำจะต้องมีตำแหน่งทางสังคมสูง ปัญหาที่ตามมาก็คือผู้นำกลายเป็นเผด็จการ เพราะไม่ต้องเกรงใจใคร การคอร์รัปชันเพื่อตนเองและพวกพ้องจึงเกิดขึ้น

3. การรวมกลุ่มเกษตรกรที่เกิดขึ้น ไม่ใช่ความต้องการเร่งด่วนของเกษตรกร แต่เป็นความต้องการของรัฐบาล เกษตรกรจึงมองว่า ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่มหาใช่ความรับผิดชอบของตนไม่ แต่เป็นความรับผิดชอบของราชการ

สุพันธ์ (2532) กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกร ดังนี้

1. ในการจัดตั้งกลุ่ม มิได้กำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มให้ชัดเจนว่าจะทำอะไร เพื่ออะไร ทำอย่างไร เมื่อไร การจัดตั้งกลุ่มไม่เน้นคุณภาพ แต่ต้องการปริมาณเป็นไปตามนโยบายของรัฐ

2. ทศคติและความเข้าใจของสมาชิก เกี่ยวกับกลุ่ม วัตถุประสงค์ของกลุ่ม ความพร้อมของสมาชิกในด้านความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ ความสามัคคีในการดำเนินงาน ทำให้การดำเนินงานไม่ก้าวหน้าเท่าควร

3. โครงสร้างขององค์กรที่จัดตั้ง ทำหน้าที่ต่าง ๆ ยังไม่ถูกต้อง

4. ปัญหาอุปสรรคจากกฎหมายและระเบียบ

5. เงินทุนหมุนเวียนมีน้อย การดำเนินธุรกิจไม่ครบวงจร และมีปริมาณน้อย ได้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า หากต้องจ่ายค่าจ้างผู้บริหารที่มีความสามารถในอัตราที่สูง

6. ขาดการสนับสนุนด้านเงินทุนจากหน่วยงานของรัฐบาลอย่างจริงจัง เช่น ธกส.

ซึ่งในทัศนะของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มของ ธกส. ในแง่ลบ

7. ขาดการร่วมมือในระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

พงษ์ศักดิ์ (2534) กล่าวถึงปัญหาที่กลุ่มเกษตรกรมักจะประสบหลายประการ ทำให้กลุ่มเกษตรกรไม่ก้าวหน้าไปมากนัก ดังนี้คือ

1. กลุ่มเกษตรกรจำนวนมาก ที่ยังประสบปัญหาในด้านการจัดการ ทำให้มีหนี้สินไม่ประสบผลสำเร็จในด้านธุรกิจ เนื่องจากขาดผู้ที่มีความสามารถในการจัดการ

2. กลุ่มเกษตรกรได้รับการจัดตั้งไม่นิถีพัตัน จัดตั้งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่คำนึงถึงความพร้อมของสมาชิก สมาชิกมีความประสงค์จะกู้เงินหรือต้องการสิทธิบางอย่างเท่านั้น การจัดตั้งไม่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการช่วยตนเองอย่างแท้จริง ทำให้เจตนาর্মย์ของการจัดตั้ง

กลุ่มเปลี่ยนไปตั้งแต่เริ่มต้น เป็นสาเหตุให้กลุ่มไม่อาจก้าวหน้าไปได้ เกิดการหาประโยชน์จากกลุ่ม ทำให้กลุ่มต้องล้มเหลว

3. กลุ่มไม่มีความรู้ทางธุรกิจ และขาดประสบการณ์การทำงาน จึงไม่มีการดำเนินงานอย่างแท้จริง มีข้อบกพร่องทางการเงินและการบัญชี

4. คณะกรรมการกลุ่มไม่รู้ระเบียบข้อบังคับ และกฎหมาย เกี่ยวกับกลุ่ม เกษตรกรขาดผู้นำที่มีความสามารถ บางคนหาประโยชน์จากกลุ่มเป็นของตนเอง กรรมการไม่สนใจแก้ปัญหาของกลุ่มฯ

5. สมาชิกขาดความรับผิดชอบต่อกุ่มฯ

6. แนวทางส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร ไม่แน่นอน ทำให้เจ้าหน้าที่ขาดการส่งเสริมโดยใกล้ชิดและจริงจัง

พงษ์ศักดิ์ (2534) ยังได้กล่าวถึงแนวทางการดำเนินการพัฒนากลุ่มเกษตรกร ไว้ว่า

1. การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร ควรจะต้องพิถีพิถันให้มาก โดยเกษตรกรต้องรวมกลุ่มในแบบธรรมชาติเสียก่อนสักระยะหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจสภาพการทำงานเป็นกลุ่ม เมื่อมีผลงานที่น่าเชื่อถือได้แล้วจึงขอจดทะเบียน

2. กลุ่มเกษตรกรจะต้องมีผู้จัดการที่สามารถ โดยพยายามค้นหาตัวผู้จัดการที่ดี และโดยการจ้างรวมกันหลายกลุ่ม หรือจ้างเป็นเอกเทศของกลุ่มเองหรือแล้วแต่ความสามารถของกลุ่ม ผู้จัดการต้องทำงานเต็มเวลา

3. ฝึกอบรมคณะกรรมการบริหารและผู้จัดการ ให้มีความรู้ทางด้านธุรกิจและการตลาด

4. ส่งเสริมให้กลุ่มฯ ดำเนินงานตามข้อบังคับของกลุ่มเกษตรกรอย่างเคร่งครัด

5. อบรมพัฒนาจิตใจ ให้แก่สมาชิกควบคู่ไปกับการส่งเสริมอาชีพเกษตร เริ่มจากหน่วยเกษตรกร ซึ่ง เป็นพื้นฐานของกลุ่ม ให้มีความสามัคคี และเสียสละเพื่อหน่วยเกษตรกรที่ตนสังกัด ตลอดไปจนถึงกลุ่มที่คนเป็นสมาชิก

6. กำหนดแนวทางส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร ให้เป็นไปตามนโยบาย เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรเป็นฐานในการพัฒนาการเกษตร และครอบครัวเกษตรกร บนหลักการร่วมกันผลิต ร่วมกันซื้อ ร่วมกันขาย และช่วยตนเองเป็นหลักการสำคัญซึ่ง ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ให้ความสนับสนุนและส่งเสริมอย่างใกล้ชิด คอยปกป้องผลประโยชน์ และคอยป้องกันการเอาเปรียบจากบุคคลภายนอกหรือบุคคลในกลุ่มเอง

3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนากลุ่มเกษตรกร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2536) กล่าวว่า ลักษณะกลุ่มที่ดี ที่ประสบความสำเร็จ มีลักษณะดังนี้

1. เป้าหมายชัดเจน สนองทั้งความต้องการส่วนบุคคล และความต้องการของส่วนรวม
2. การสื่อความหมายระหว่างสมาชิกเป็นแบบ 2 ทาง ผู้ให้และผู้รับจะเข้าใจกันดี
3. การมีส่วนร่วมและความเป็นผู้นำ กระจายออกไปให้สมาชิกอย่างทั่วถึง และเป็นไปตามความถนัดของแต่ละคน
4. อิทธิพลและอำนาจภายในกลุ่ม ขึ้นอยู่กับความสามารถและข้อมูล สมาชิกในกลุ่ม มีสิทธิและอำนาจร่วมกันและทัดเทียมกัน
5. การตัดสินใจจะสอดคล้องกับสถานการณ์ สมาชิกจะมีส่วนในการอภิปรายกลุ่มอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ
6. ความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มเป็นไปด้วยดี มีการยอมรับ สนับสนุนซึ่งกันและกัน
7. การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เพียงพอและสม่ำเสมอ
8. สมาชิกจะมีการติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าของกลุ่ม โดยเฉพาะในเรื่องข้อบกพร่องและการพัฒนากลุ่ม
9. สมาชิกทุกคน จะมีประสิทธิภาพในการทำงานสูง และรู้เหตุการณ์รอบด้าน

กึ่งสตาร์ (2531) กล่าวถึง การพัฒนากลุ่มเกษตรกร ว่าจะต้องมีความรู้ความสามารถใน

4 ประการ คือ

1. ต้องสามารถวิเคราะห์ และจำแนกความสำคัญของปัญหาที่เผชิญอยู่ได้ถูกต้อง
2. ต้องสามารถดำเนินงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ โดยเฉพาะในกลุ่มของผู้มีปัญหาและความต้องการเหมือนกัน
3. ต้องสามารถร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะการจัดทำแผนกิจกรรมร่วมกัน และดำเนินกิจกรรมการผลิตร่วมกัน
4. ต้องรู้และสามารถติดตามผลงาน และประเมินผลความก้าวหน้าของกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันได้

ความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการดำเนินงานทั้ง 4 ประการดังกล่าว ถือเป็นภาระหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ ต้องให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างจริงจัง โดยเน้นการให้เกษตรกรเป็นผู้ดำเนินการจัดทำกิจกรรม แทนที่เจ้าหน้าที่จะเป็นผู้ทำเสียเอง ซึ่งเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง เนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ลึกเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้น ๆ

ประการสำคัญ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ควรเปลี่ยนทัศนคติการทำงานส่งเสริมการเกษตร จากทำงานให้เกษตรกร เป็นทำงานร่วมกับเกษตรกร ซึ่งจะเป็นสิ่งคอยเตือนให้มองเห็นความสำคัญของเกษตรกร ในการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนเท่านั้น มิใช่เป็นผู้คิดแทนและทำแทน เหมือนอย่างหลาย ๆ โครงการที่ผ่านมา

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงข้อดีของกลุ่มเล็กไว้ว่า

1. ทำให้สมาชิกทุกคน มีส่วนร่วมในกลุ่มอย่างขยันขันแข็ง
2. มีการควบคุมกันภายในกลุ่มดีกว่า เพราะสมาชิกทุกคนรู้จักกันและกัน ดังนั้นจะไม่มีการคดโกงเกิดขึ้นภายในกลุ่ม
3. ทำให้การเสี่ยงลดน้อยลง
4. ทำให้การบริหารและทำบัญชีง่ายขึ้น สะดวกต่อเกษตรกรโดยทั่วไป ที่จะทำหน้าที่ในด้านบริการและด้านการบัญชี
5. ง่ายต่อการจัดสมาชิกที่มีความประพฤติไม่ดีออกไปจากกลุ่ม หรือยุบกลุ่มถ้าหากว่าดำเนินงานไปอย่างไม่ถูกต้อง
6. จำนวนผู้นำซึ่งจะใช้ตำแหน่งในฐานะผู้นำ เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวลดน้อยลง

7. การดำเนินงานของกลุ่มเล็ก จะดำเนินในรูปเฉพาะกิจ (ad hoc) เปิดโอกาสให้สมาชิกของกลุ่มที่มีความรู้และความสามารถในกิจกรรมแต่ละอย่าง ผลัดกันมาทำหน้าที่เฉพาะกิจตามที่ตนถนัด

ม.ร.ว.อดิน (2524) ยังกล่าวถึงบุคคลากร นักพัฒนาที่ดีควรเป็นผู้มีความรู้ทางด้านเกษตร เศรษฐกิจและสังคม เพราะถ้าไม่มีความรู้ครบทั้งสามด้าน ก็ควรได้รับการฝึกอบรมในการทำงานกับเกษตรกรเป็นทีม และถ้ากลุ่มขอร้องให้นักพัฒนาทำเรื่องนั้นเรื่องนี้ให้ นักพัฒนาไม่ควรทำตามคำขอร้อง ควรปฏิเสธอย่างมีนอบนวลแบบนักการทูต เพราะสมาชิกกลุ่มจะต้องเรียนรู้ ทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตนเองให้ได้

ในการพัฒนาชนบทนั้น ไม่มีสูตรสำเร็จ ซึ่งจะนำไปใช้พัฒนาท้องถิ่นทุกแห่งได้ เพราะวาท้องถิ่นต่าง ๆ มีความแตกต่างกันและกัน ทั้งในด้านโครงสร้างปัญหาสภาพเศรษฐกิจ และทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในการทำงาน

ขุนทอง (2531) กล่าวถึง "ทำไมญี่ปุ่นจึงเจริญเร็วกว่าไทย" ว่า ญี่ปุ่นทำงานเป็นทีมได้ดีมาก ในระดับการศึกษาในโรงเรียน แม้ว่าเขาจะห้ามสอนในทางศาสนาและศีลธรรม แต่แนวทางศึกษาขั้นพื้นฐานของเขา จะเน้นเยาวชนให้มีระเบียบ สะอาด มีความรับผิดชอบ ทำอะไรเป็นกลุ่มเป็นก้อน ชื่อสัตย์สุจริต การอบรมจะทำทั้งในโรงเรียนและในสังคมอย่างสม่ำเสมอ ทำให้คนญี่ปุ่นมีความรับผิดชอบ ชื่อสัตย์สุจริต ซื่อสัตย์ซื่อตรง ทำงานเป็นทีมและถ่อมตน ลักษณะเช่นนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญ ทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว

ขุนทอง ยังได้กล่าวถึงการปฏิรูปที่ดินของญี่ปุ่นว่า ได้รับการสำเร็จจากการใช้กำลังภายนอก คือ กำลังของสัมพันธมิตรที่ยึดครองญี่ปุ่นภายหลังที่ญี่ปุ่นแพ้สงคราม ในเมืองไทยมีการปฏิรูปที่ดินไปแล้วระดับหนึ่ง แต่ที่ดินส่วนมากของประเทศยังแบ่งปันอย่างไม่ได้อัตราส่วนที่เหมาะสม ทำให้เกษตรกรจำนวนมากต้องเป็นผู้เช่า หรือผู้ไร่ที่ทำงาน เป็นโครงสร้างที่อ่อนแออย่างหนึ่งของสังคมชนบทประเทศไทย

สุดท้ายได้กล่าวถึงการพัฒนาองค์กร ว่าคนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด โดยถือว่าคนดีในญี่ปุ่นมิใช่
ว่าจะต้องเป็นคนเรียนเก่ง แต่ต้องมีบุคลิกที่ทำงานร่วมกับคนอื่นได้ โดยเฉพาะคนที่เคยเล่นกีฬา
ถ้าร่วมในสโมสรนักศึกษาและช่วยงานเพื่อส่วนรวม โดยมีหลักคิดว่าคนที่มีประสบการณ์ดังกล่าวนี้
จะสามารถทำงานเป็นทีมได้ดี

รัตนวนาลี (2529) กล่าวถึงหลักในการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้
พระราชทานไว้ว่า

1. ต้องมีน้ำ เพราะในประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ในพื้นที่ที่เราจะต้อง
พัฒนานั้นต้องมีน้ำ ถ้าไม่มีน้ำเราพัฒนาไม่ได้ ดังนั้นจึงทรงมีพระราชดำริให้สร้างเขื่อนฝาย โดย
เฉพาะมีพระราชดำริให้สร้างเขื่อนดิน เพราะใช้งบประมาณในการสร้างถูกกว่า

2. ต้องพัฒนาความคิดของเกษตรกร ให้เปลี่ยนความเคยชินในสังคม บู้ ย่า ตา
ยาย คือ ผลิตให้พอกินพอใช้ มาเป็นเพิ่มผลผลิตให้เหลือเพื่อขายด้วย ทรงให้พัฒนาแบบผลิตหลายๆ
อย่างไปพร้อมกัน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน เช่น ทำพืชไร่ ปลูกไม้ดอก ไม้ผลเมืองหนาว ทำ
หัตถกรรม ศิลปาชีพ

เมื่อหมู่บ้านต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาให้เจริญขึ้นแล้ว จึงทรงหาทางช่วยในการตลาด มี
พระราชดำริเรื่องแปรรูปผลิตผลเกษตร ให้อยู่ในรูปแบบ "เกษตรอุตสาหกรรม" ซึ่งเป็นโรงงานที่ไม่ต้อง
ใช้ทุนมาก ในปัจจุบันมีอยู่ 5 แห่ง ใช้เป็นที่ฝึกอบรมเกษตรกรและชาวบ้านให้ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น

เบญจวรรณ (2525) ได้กล่าวถึงการพัฒนาเพิ่มผลิตผลทางเกษตรและสภาพแวดล้อมไว้ว่าใน
การวิเคราะห์ระบบเกษตรนั้น ถ้าพิจารณาองค์ประกอบใหญ่ 3 องค์ คือ ลักษณะ โครงสร้าง
(structure) การเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา (dynamics) และขั้นตอนการตัดสินใจ
(decision making) จะเห็นว่า ปัญหาทางกายภาพและปัญหาทางเศรษฐกิจสังคม มีสัมพันธ์
ปฏิภานเกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออก ในอันที่จะยังผลต่อความคงอยู่และพัฒนาการของระบบเกษตร
นั้น ๆ หรืออีกนัยหนึ่ง ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมก็มีความสำคัญต่อเสถียรภาพของระบบเกษตร
พอ ๆ กับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ อันเนื่องมาจากสารเคมี และยาฆ่าแมลง อีกประการหนึ่งถึงแม้
สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม จะเป็นสภาพที่ถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ แต่ในระบบการเกษตร
ชาวนาต้องตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสภาพเหล่านั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรนั้น ทำได้ 2 วิธีคือ การเพิ่มเนื้อที่เพาะปลูก และการเพิ่มผลผลิตต่อเนื้อที่ที่มีอยู่ อันประกอบด้วย ต้องมีน้ำชลประทาน ต้องใส่ปุ๋ย ต้องมีการควบคุมยาฆ่าแมลง ซึ่งวิธีเหล่านี้มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

ระบบการแลกเปลี่ยนแรงงาน หรือ "เอามื้อ" โดยชาวนาจะวนเวียนช่วยกันทำงานในนาของสมาชิกในกลุ่มของตน จะช่วยให้งานหนัก เช่น ดำนา เก็บเกี่ยวข้าวและนวด สำเร็จในเวลาอันสมควร บรรยากาศจะสนุกสนาน ถึงแม้ประสิทธิภาพการใช้แรงงานจะต่ำอยู่บ้าง แต่ระบบแรงงานแลกเปลี่ยนนี้ จะไปขัดแย้งกับเวลาปลูกพืชหมุนเวียนของชาวนาแต่ละราย ดังนั้นในขณะนี้ผู้มีทุนจึงพยายามจ้างแทนที่จะแลกเปลี่ยนแรงงาน การสลายตัวของระบบนี้จึงมีผลบังคับให้ชาวนาที่มีทุนน้อย ให้จำเป็นต้องหันมาจ้างแรงงานด้วย จึงต้องแบ่งส่วนผลผลิตที่ได้ให้เป็นค่าแรงงาน แทนที่จะเก็บไว้รับประทานในครัวเรือน

นิธิ (2532) กล่าวถึง การพัฒนาที่จะเป็นผลดีและเป็นธรรมนั้น ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้ว่า ประชาชนจะต้องตัดสินใจและโอนอ่อนต่อความแตกต่างของท้องถิ่น กำหนด ผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการเลือกตั้ง ไม่จำเป็นจะต้องมีฐานะและบทบาทที่ขัดแย้งกับการพัฒนา แต่ที่น่าเศร้าก็คือความเห็นแก่ตัวของราชการที่คิดว่าตนเองจะต้อง "นำบัณฑิตทุกซ์ บำรุงสุขราษฎร" ซึ่งสำนักดังกล่าวเป็นสำนักที่ถูกเหยียดหยาม "ราษฎร" เท่านั้น เห็นว่าราษฎรผู้น้อย ฉลาดน้อย มานะน้อย ระเบียบน้อย ฯลฯ เกินกว่าที่จะปกครองตนเองได้ ชื่นปลอ่ยให้มีส่วนในการพัฒนา ถึงขั้นวางเป้าหมายและแนวทางเอง ก็จะไม่โกงกัน หรือถูกเขาหลอก หรือแย่งชิงกันเองจนกระทั่งการพัฒนาล้มเหลว

ข้าราชการอังกฤษที่ปกครองอาณานิคมอินเดีย ก็คิดอย่างเดียวกันนี้ กล่าวคือไม่เคยสำนึกเลยว่าราษฎรก็มีแนวทางการพัฒนาของตนเองเหมือนกัน

ปวิต (2528) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มยุวเกษตรกรจังหวัดกาญจนบุรี โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มยุวเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ จำนวน 6 กลุ่ม และกลุ่มยุวเกษตรกรที่ไม่ประสบความสำเร็จ จำนวน 6 กลุ่ม พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มยุวเกษตรกร ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มนั้น ประกอบด้วยอายุ

สมาชิก อายุการเป็นสมาชิก ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับงานกลุ่ม ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรและ
 เศรษฐกิจเกษตร การมีส่วนร่วมในงานกลุ่ม ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของกลุ่ม พื้นที่การ
 เกษตรของผู้ปกครอง การสนับสนุนของผู้ปกครอง การสนับสนุนงานของบุคคลภายนอกนั้น มิได้เป็น
 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเลย

เจ็ดศักดิ์ (2533) ได้ศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยาทางสังคมและแนวทาง เศรษฐกิจระหว่าง
 หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกของโรงงานอาหารกระป๋อง กับหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่ได้เป็นสมาชิก
 ในโรงงานอาหารกระป๋อง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ได้พบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์
 กับการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ประกอบด้วย ปัจจัยทางจิตวิทยา ทางสังคมและทางเศรษฐกิจ เป็น
 ตัวกระตุ้นความสนใจแก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิก และเกษตรกรที่ยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกโรงงาน
 ให้เข้าเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น เพราะพบว่า การเป็นสมาชิกได้รับประโยชน์มากกว่าการไม่เป็นสมาชิก

Garforth (1988) ได้ศึกษาองค์กรชนบท กับการพัฒนาการเกษตรใน 8 จังหวัด
 ภาคเหนือตอนบน และได้สรุปว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรชนบท คือ พฤติกรรม
 กลุ่ม (ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ฯลฯ) อุทิศการณ์ของกลุ่ม การสนับสนุน
 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม และการใช้วัสดุอุปกรณ์

4. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ

พงษ์ศักดิ์ (2534) กล่าวถึงผู้นำและกลุ่มว่า ผู้นำเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการ
 บริหารงาน ผู้นำจะเป็นแสงแห่งความสำเร็จ เป็นจุดรวมแห่งพลังของสมาชิกกลุ่ม สังคม หรือ
 องค์กร ผู้นำจึงเสมือนหลักชัยในการดำเนินงาน โดยเฉพาะต่อลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชา และ
 ผลงานของส่วนรวมความสามารถลักษณะของผู้นำมีส่วนสัมพันธ์ใกล้ชิดกับปริมาณ คุณภาพของงานนี้
 ให้เป็นประสิทธิภาพของงานในสังคมนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้นำยังเป็นตัวอย่างในการ
 ปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้ใต้บังคับบัญชาต่อสถาบัน โดยเฉพาะ
 ต่อความสำเร็จของกลุ่มสังคมนั้นเป็นอย่างยิ่ง

ผู้นำจะมีลักษณะในการนำ หรือการดำเนินการใด ๆ ได้ในลักษณะที่สั่งการ (Order) ในอำนาจที่มีอยู่ (Authority) หรือโดยการมีอำนาจ (Power) เช่น ผู้นำในระบบทหาร หรือ โดยลักษณะชี้ช่อง หรือแนวทางได้ (Guidance) การเป็นผู้นำที่ดี จะต้องชักจูงใจผู้ตามหรือสมาชิก ให้คล้อยตามแนวทางที่เขากำหนดไว้ และสามารถนำเอากลุ่มหรือบุคคลที่ตามนั้น ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้เป็นผลสำเร็จ โดยผู้นำจะต้องมีความสามารถ (Ability) เป็นผู้ริเริ่ม (Creative) งานขึ้นมา โดยเป็นผู้วางหลักการ เหตุผล เป้าหมาย ขอบเขตของกิจกรรมนั้น เพราะผลประโยชน์ที่ได้จะก่อให้เกิดความเจริญของกลุ่มหรือสังคมนั้น

จารุภรณ์ (2536) กล่าวถึง ปัญหาและแนวทางในการรวมกลุ่มช่วยตนเอง ในระดับท้องถิ่นในประเทศไทยว่า มีปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ที่จะประกอบด้วย

1. การมีผู้นำที่คิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Innovation leadership) ที่หมู่บ้าน ทำสว่างและบ้านคีรีวงศ์ หลวงพ่อนานซึ่งเป็นผู้ที่เป็นสงฆ์ ไม่เห็นด้วยที่จะให้ทางราชการมาครอบงำการดำเนินงานของกลุ่มโดยสิ้นเชิง ผู้นำอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน แต่จะใช้วิธีทุ่มเทความพยายาม ความสามารถ เสียสละอย่างสูง ทำงานหนักด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คิดค่าตอบแทน ทำให้งานสหกรณ์ประมง ร้านค้าสหกรณ์และธนาคารข้าวประสบความสำเร็จด้วยดี

2. การนำพระหรือวัดเข้ามาช่วยเสริมในการดำเนินงานของกลุ่ม โดยใช้หลักศีลธรรมในการอบรมจิตใจมวลสมาชิก ให้มีความซื่อสัตย์สุจริต การนำพระมาร่วมจะช่วยชักชวนให้สมาชิกบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มหรือองค์กรโดยสมัครใจ (Voluntary participation) เป็นอย่างดี ผลที่ตามมาจะลดหรือขจัดปัญหาการคอร์รัปชันลงได้ เพราะคนไทยถือว่าการโกงเงินวัดเป็นบาปหนัก

3. ใช้หลักศาสนาในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย (Democratic participation) เพราะหลักศาสนาถือว่าทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกันและจะ เป็นการช่วยให้สมาชิกร่วมกิจกรรมของกลุ่มอย่างเต็มใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

กรณีของยกกระบัตร ได้หลีกเลี่ยงการจัดองค์กรแบบลดหลั่น (Hierarchical organization) มากที่สุด และได้นำทัศนคติค่านิยมของชาวบ้านมาประกอบในการดำเนินงานของกลุ่ม คือ การที่สมาชิกของกลุ่มผลัดกันมาทำหน้าที่ของกลุ่มตามความถนัดของตน

นำชัย (2533) กล่าวถึงภาวะการนำของผู้นำกลุ่มเกษตรกรว่า กลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จนั้น ผู้นำกลุ่มมีภาวะการนำกลุ่มแบบเน้นมนุษยสัมพันธ์ ในระดับที่น้อยกว่าผู้นำของกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จ ในการปรับปรุงกลุ่มเกษตรกรให้เกิดประสิทธิผล ผู้นำกลุ่มจำเป็นต้องปรับพฤติกรรมกรนำ โดยเน้นการเอาจริงเอาจังกับงาน และคำนึงถึงธุรกิจของกลุ่มและเพิ่มความเข้มงวดกับสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบให้มากกว่าเดิม มากกว่าจะเน้นมนุษยสัมพันธ์อย่างเดียว นอกจากนั้นควรฝึกอบรมผู้นำกลุ่ม โดยเน้นการทำงานกลุ่มและบริหารองค์กร และในการคัดเลือกผู้นำกลุ่ม ต้องคัดเลือกผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และประสบการณ์ในการทำงานด้านนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved